

Història i literatura: a propòsit de *La vida d'en Joan Gralla*

109

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2004

Resum: *L'any 1930 Amador Garrell i Alsina va publicar una narració biogràfica de la vida del seu pare, Esteve Garrell i Escorsell (1851-1922). Li posà per títol La vida d'en Joan Gralla (un vilatà del segle XIX) i va escriure'n una vida novel·lada. D'aquesta manera, tal com diu Pere Coromines en el pròleg, va fer del personatge «una creació, i és per això que la biografia pren aquí la forma d'una obra d'art». En aquesta ponència es presenta l'autor, Amador Garrell, i també el personatge extraordinari del seu pare, a través d'aquesta «història d'un liberal de poble en els anys de la Restauració i de la Regència»; però, sobretot, es destaca la importància documental de la novel·la per conèixer la història de la nostra vila: els personatges literaris i les seves equivalències; l'assalt dels carlins de 1875; la impremta d'El Congost i les passions que generà aquesta publicació local; la vaga general del començament del segle XX; la Unió Liberal i les altres entitats granollerines... Vol ser, en definitiva, una mena de guia de lectura d'aquesta obra literària que és, al mateix temps, un retrat magnífic del Granollers del tombant del segle XIX al XX.*

Introducció

Amador Garrell i Alsina (1885-1963), conegut pel seu llibre *Granollers, Vila Oberta*, editat l'any 1960, i per ser redactor, impressor i director de la publicació setmanal *La Gralla* (1921-1937), fou també l'autor de *La vida d'en Joan Gralla (un vilatà del XIX)*. En aquest llibre s'autoanomena Plàcid i ell mateix es descriu com: *el noi avalotat, el de més mal fermar, que l'havien dut a la ciutat perquè així el ben emmenarien i hi hauria una boca menys a omplir.*

L'Amador neix a Granollers a tocar la Porxada i sabem que la seva dida fou l'Esperança de can Rata¹ de les Travesseres, a tocar la plaça de la Caserna. Al cap de cinc anys traslladen la botiga, la

¹ Amador Garrell i Alsina: *Granollers, Vila Oberta*, Barcelona, 1960, pàg. 379.

impremta i l'habitatge a la carretera. Encara que de petit té certa predisposició per la música, els seus pares creuen de més profit que es dediqui al comerç al detall. L'any 1897, quan té dotze anys, el porten a treballar de dependent a ca la Celestina Barcelona (a una botiga de vetesifils de carrer més baix de Sant Pere). Durant set anys només ve a Granollers per la Festa Major i Sant Esteve, el sant del seu pare. Torna malalt per una *apendicitis gansonera que el tingué més de quatre anys arraulit com un pollet refredat*.² L'operen en un hospital de Barcelona de manera urgent. En 1908 va a treballar a la impremta Ceretània, a Puigcerdà, amb l'excusa de fer salut i finalment passa un any profitós a la impremta L'Avenç a Barcelona. L'any 1912 es casa amb Llorença Soto i Costa.

Molt aviat s'inicia al periodisme local col·laborant en diverses publicacions: *La Razón*, *La Opinión*, *El Demòcrata* i *La Renovació*. Fou corresponsal de *La Publicidad* i *El Diluvio* de Barcelona. L'any 1921 funda amb Esteve Sarroca i Alfred Canal el periòdic *La Gralla*, que volgueren desvincular de qualsevol militància política. Fou membre actiu de la Joventut Alhambrina i del Quadre Escènic de La Unió Liberal, del qual fou director. Autor d'una obra de teatre: *La Festa de la Mare*, l'any 1930 va escriure *La vida d'en Joan Gralla, un vilatà del segle XIX* i el 1960 publicà *Granollers, Vila Oberta*. En acabar la Guerra Civil, el 1939, s'exilia a França i treballa d'impressor a Foix fins al 1949, així que la situació política li permet tornar a Granollers. Va morir el 12 d'abril de 1963.³

Amador Garrell i Alsina s'adona que, en morir el seu pare (Esteve Garrell i Escorsell), el 7 d'agost de 1922, tota la seva obra es dispersa i que ni tan sols posseeix el llarg capítol de la seva vida que són els vint anys d'*El Congost*. El setmanari *La Gralla* li dedica el 24 setembre de 1922 un suplement a la seva memòria. En aquella revista, al costat de diversos escrits que evoquen la seva persona, hi trobem unes simpàtiques notes que expliquen històries i pensaments d'aquest personatge singular, que més endavant es convertiran en un llibre, editat pel llibreter Antoni López de Barcelona. Amador Garrell i Alsina l'havia escrit i la impressió acabada a l'obrador de la Casa Garrell de Granollers el 10 de febrer de 1930. Es presenta com una narració biogràfica en tretze capítols. Mentre en el suplement del setmanari el pro-

² Idem., pàg. 15.

³ Lluís Tintó i Espelt l'ha biografat a la introducció del llibre d'Amador Garrell i Alsina: *Petites cròniques granollerines de Plàcid*. Granollers: Ajuntament de Granollers, 1998.

tagonista és Esteve Garrell, en el llibre és Joan Gralla, i aquelles petites històries ordenades configuren *La vida d'en Joan Gralla*. Quan s'anuncia comercialment la seva edició des de *La Gralla*, el venen com una història dramàtica d'un vilatà liberal del segle XIX, que conté un emocionant episodi de la darrera guerra carlina, i on podem trobar la lluita apassionada contra el caciquisme local. I encara dies després, el presenten com la vida d'un poble vista a través de la vida turmentada d'un home lluitador.

Quan surten els elogiosos comentaris del llibre t'adones que tothom coneix perfectament qui amaga Joan Gralla. Que el personatge literari de Joan Gralla correspon a Esteve Garrell. Les històries que ens explica són veritables pàgines viscudes d'un personatge de carn i ossos. I espero, amb aquesta ponència, mentre contribueixo a fomentar el coneixement d'aquest llibre, contrastar el personatge literari amb la persona real, datar-ne els fets explicats i retornar els noms originals a aquells que se'ls van canviar. Tenim la sort que, segons ens explica Ricard Albareda, *a en Garrell li agrada molt parlar d'ell i que n'hi parlin. Quan és ell qui en parla ho fa amb vehemència i fogositat, tant si explica fets polítics —a on té escenes en la seva vida molt edificants— com si parla dels seus articles o versos i dels molts premis que ha guanyat en concursos i Jocs Florals.*⁴ També ens facilita el treball els més dels vint anys de redactor del setmanari *El Congost*, diversos treballs i articles (alguns dels quals firmats per E. Vilanova), els seus records de noi i la mateixa revista *La Gralla*.

El motiu pel qual l'Amador ha escrit *La Vida d'en Joan Gralla* és retre el seu homenatge al que anomena *lluitador inconegut*. *Aquest tipus de vilatà inquiet i actiu i sempre prompte al sacrifici, que en la segona meitat del segle dinou adquirí el major relleu en diverses viles i petites ciutats de Catalunya i que excel·lí molt principalment en els rengles del vell federalisme*. Podríem entendre que en aquest desig d'universalitzar el seu heroi modifiqués alguns noms; però en donar nombrosos detalls que identifiquen persones, llocs i accions fan pensar que la causa de la disfressa l'hauríem de trobar en la censura. L'any 1930 encara ha de presentar a censura la revista *La Gralla*, i així ho fa constar en cadascuna de les edicions. El nostre llibre s'anuncia que sortirà a la venda el dijous 20 de març de 1930, i el 3 d'agost d'aquell any la mateixa *La Gralla* comenta que ha

⁴ Xena (pseudònim de Ricard Albareda), «Glossari de secà. En Esteve Garrell», *El Narro*, núm. 8, 17.4.1909.

rebut una multa per no haver presentat a censura el seu número del passat 20 de juliol.⁵ L'Amador llavors comenta expressament que ha complert aquesta disposició dictatorial i se'ls retira la multa. També en Xixu titula «l'Elogi de la censura» la Glosa del 2 de febrer de 1930, per la *profitosa gimnàstica cerebral que busca la manera fina, la manera delicada, la manera exacta i precisa de dir clarament allò que es vol dir, sense ofendre res ni ningú*.⁶ Però, quan es fa la presentació de la segona edició del *Granollers, Vila Oberta*, el mateix Esteve Sarroca ens desvetlla la raó del canvi: fa servir el nom de «Joan Gralla» *per una espècie de respecte filial*.⁷ Segurament, però, en aquest *dir, sense ofendre res ni ningú*, a la que l'Amador estava tan acostumat a practicar setmanalment en editar el seu diari La Gralla, fou causa de l'autocensura exercida en *La vida d'en Joan Gralla*.

En el seu pròleg del llibre, Pere Coromines no sap classificar-ne el gènere literari. Nega que sigui una novel·la, perquè l'autor hi conta facècies que no li han passat personalment. Per a ell, tampoc és un llibre de Memòries, i afirma que és un document i com a tal pot ser considerat una història. I gosa anunciar que *Tant si ho vol com si no ho vol el seu autor és una vida historiada, i el seu valor li ve més del que té d'història, que del seu emblanquinat novel·lesc* i anuncia que *això serà el que resti, d'aquí un quant temps: la història d'un liberal de poble en els anys de la Restauració i de la Regència*.

Sorpren que aquest interessant document de la nostra història sigui tan poc conegut. Hi trobem pàgines i imatges literàries que il·lustren la vida granollerina a finals del segle XIX i principi del XX.

La vida d'en Joan Gralla

El **primer capítol**, que anomena *Aquella nit de Sant Antoni*, està dedicat a l'assalt de Granollers pels carlistes, el 17 de gener de 1875, al voltant de les nou del vespre.⁸ Així consta a la carta de

⁵ *La Gralla*, núm. 466, 3.8.1930.

⁶ Esteve Sarroca: *Granollers, quinze anys 1921-1936*, Granollers: Publicacions «La Gralla», 1977, pàg. 79.

⁷ *Plaça Gran*, núm. 153, 24.4.1982.

⁸ Josep M. Farnés i Sararols: «L'assalt de Granollers pels carlins», *Ponències del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers*, Granollers, 1984.

l'alcalde interí al governador civil, on fa una breu ressenya.⁹ Segons l'Amador aquell dia celebraven la festa dels carreters i, després de la benedicció a la plaça i la cavalcada per tota la vila, es trobaven a la sala d'El Porvenir, on aquell vespre no podia encabir-hi tanta gent endiumenjada.

El local d'El Porvenir correspon a can Sala o conegut durant molt temps pel local dels Radicals.¹⁰ Ens parla del concertàs dels Menuts, que equival a l'orquestra d'Els Mines, que va actuar del 1867 al 1883.¹¹ Ens descriu l'ambient alegre i ens parla dels cuidants de la festa: El Gravat, el Paqueño, l'Andreu (*abanderado* de la Colla Vella), en Josepet, el rellotger de la plaça, en Marcel·lí (l'amo de Can Biel), en Ventura (el vell matalot), la pobre Roseta, l'Anton (el majoral de les diligències) i la seva dona l'Antònia, en Calau i en Mero.

Sabem que cal Gravat és una casa que forma part del barri de cal Malo, fundada el 1740.¹² Can Biel correspon a una botiga de queviures del núm. 6 del carrer de Santa Anna.¹³ Can Calau és una casa situada al Barri de Muntanyola i els seus habitants tenien aquest cognom.¹⁴ Quant als altres noms, corresponen a noms habituals, la qual cosa indica que els manté el seu nom real.

El rellotger de la plaça, que segons l'Amador no s'amagava que era carlí, fou saquejat, robat i assassinat davant dels oficials carlins, segons explica la crònica de l'alcalde interí.¹⁵

⁹ «Fuerzas numerosas saltaron las murallas en los puntos más bajos y que no podían cubrirse por la insignificancia de la guarnición... Entonces como unos «caribes» entraron a todas las casas y bajo pretexto de (buscar) armas empezaron el saqueo y el robo mayor que pueda darse, a pesar de las exclamaciones, súplicas y lloros que los honrados habitantes les hacían, para que no les arrebataran el fruto de sus sudores y no les dejaran en la mayor miseria... otros excesos han cometido que la pluma se resiste a consignarlos»

¹⁰ Can Sala havia estat seu de les societats El Jardín, El Porvenir, Casino Democrático Republicano Progresista, Casino Mercantil, Cambra Agrícola del Vallès i Cinema Principal.

¹¹ *El Congost*, núm. 735, 23.9.1900.

¹² Enric Garcia Pey: *Recull onomàstic de Granollers: Motius, Topònims, Nomenclatura*, Estudis de Granollers i dels Vallès Oriental, núm. 3, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1990, pàg. 59.

¹³ Ídem., pàg. 25.

¹⁴ Ídem., pàg. 28.

¹⁵ Pere Maspons: *Crònica de l'alcalde i ostatge carlí*. Vegeu Josep M. Farnés, «L'assalt de Granollers...».

També ho situa a diferents indrets. El forn d'un rajoler i el forn del Noi, que correspon a la bòbila de Pau Bonet. Al peu mateix de la carretera, la Plaça, dalt del campanar, la plaça de les Olles, can Sisó, la balconada de la Casa de la Vila, l'Hostal Vell, ferreteria de cal Xic, carrer Major, can Miqueló. Can Sisó, deformació de Jacint Macià, correspon a una casa al número 21 del carrer de Santa Elisabet.¹⁶ L'Hostal Vell és l'Hostal del Lledoner, a la cantonada dels carrers del Lledoner i de Corró.¹⁷ La ferreteria de cal Xic o cal Xic Ferrer és la casa del núm. 28 del carrer de Joan Prim.¹⁸ Can Miqueló fou la casa del núm. 9 de la plaça de les Olles.¹⁹ Totes les referències indiquen noms reals de les cases i carrers de la nostra ciutat.

Explica que s'emporten una trentena de vilatans lligats, com a ostatges, entre els quals hi van algunes dones i per a cada un del presoners, ha de pagar-se mil duros. Sabem que són trenta-quatre ostatges. Entre ells hi ha l'alcalde, un tinent d'alcalde, tres regidors i un promotor fiscal. Dades que trobem a la crònica de l'alcalde i ostatge carlí Pere Maspons. En el grup hi havia dues dones i posteriorment una tercera, que fa arribar a trenta-cinc els ostatges. En principi demanaren cent vint mil duros, que, després d'unes negociacions, acaben en trenta-cinc mil duros, que corresponen a deu mil de contribució ordinària i vint-i-cinc mil de contribució de guerra, que equivalen als mil duros per ostatge que relata el llibre.

Després ens parla del terrible record del crim de Vallmajor, que correspon a l'episodi d'uns veïns de Cardedeu, que s'havien refugiat al seu campanar parroquial, que foren afusellats en el cementiri de Sant Antoni de Vilamajor, després d'haver-los enganyat dient-los que si es rendien se'ls respectaria la vida.²⁰

Aquell dia Joan Gralla, el seu pare, el vell Felip i Joan de Sampedor eren a la fira de Sant Antoni (de Vilamajor) a la falda del

¹⁶ Enric Garcia Pey: *Recull onomàstic de Granollers...*, pàg. 120.

¹⁷ Ídem. pàg. 179 i 178.

¹⁸ Ídem. pàg. 134.

¹⁹ Ídem. pàg. 78.

²⁰ Esteve Garrell i Escorsell: *Granollers abans i ara*. Programa comercial de les Festes de 1915. Pere Comas i Duran: *Programa Festa Major de 1973*. Cardedeu.

Montseny. Joan Gralla prenia part en una representació teatral amb uns oficials de la tropa allí destacada.

La casa de Joan Gralla estava situada a la plaça de la Porxada (on és avui Can Sitjes), estava protegida des del campanar i les seves germanes s'havien espavilat i amagat. El record d'aquella nit de gener perdurà sempre més en la memòria de Joan Gralla.

La narració de l'assalt dels carlins destaca pels seus detalls: el baf de la pólvora, crits, pors, robatoris i saqueigs, afronts, violacions i assassinats, barrejats amb els diàlegs dels seus protagonistes donen una imatge literària molt viva. El mateix Amador lamenta que el record d'aquell daltabaix fou pretext perquè es malgastés massa oratòria.

El vell Felip, el pare, fou colpit traïdorament per la guerra i dos anys després d'aquella diada va morir. Conegut per Bonaventura, es deia en realitat Felip Bonaventura Garrell i Pibernat, va morir l'any 1877.

El **segon capítol**, anomenat *A l'ombra de la Porxada*, ens presenta Joan Gralla i el seu poble. Ens pregunta: Qui és aquest Joan Gralla i ens respon que fou un home, amb totes les virtuts i els defectes de tots els homes... *però fou un vilatà, apassionadament enamorat del trosset de terra on va néixer i on va viure*. Havia tingut molt fills. Va néixer al redós de la Porxada, i aprofita per fer-li una esplèndida lloança, amb quinze pilars de pedra que l'aguanten, que és com una mena de monument nacional, i amiga del vell campanar.

Mentre la carretera és l'esdevenidor, la Porxada és la tradició i la història. Comenta que a l'ombra de la Porxada els pagesos de remença segueixen Joan Sala, esquarterat, dies després, a Boria Avall. Va veure passar les cavalcades dels diputats i consellers i guerrers de la ciutat que entraren pel Portalet. I encara comenta que a la vila anà a morir el príncep dissortat. Una vila que creix i s'estiregassa a la vora de la riera i és la vila del món on hi ha més músics i més envelats. En canvi en tot el llibre silenciarà en tot moment el nom de Granollers.

Després ens presenta la seva llar: una botigueta de sabater de la plaça, presidida per un retrat del general Espartero. *El seu tarannà*,

tant con les seves idees liberals, eren producte natural de la terra. Els homes tristos i les idees negres, a la vila són d'importació.

Explica que quan *tenia tres anys* (1854)²¹ quedà *orfe de mare*. Sabem que la mare, Teresa Escorsell, va morir i el pare (que es va tornar a casar amb Francesca Artés Sabadell) va voler donar-li estudis. *L'àvia volia que fos capellà. Estudiava afanyosament i treballava.* Sabem que estudià a l'Escola Superior i cursà en dos anys el batxillerat amb el mestre Antoni Espí. De jovenet anava pels aplecs i a les fires dels pobles veïns per vendre-hi els bitllets de les rifes de l'Hospital o dels Empedrats, que era la Loteria Nacional d'aquell temps. *Transforma la sabateria en una petita llibreria i botiga de juguines i als catorze anys era secretari del partit republicà.*

El **tercer capítol** el dedica a *Un idil·li en el mercat*. Ens parla d'una joveneta de divuit anys, de qui silenciarà el nom. Correspon a Carme Alsina Bonet (1858-1931), que cada dijous feia la seva parada de robes al mercat. Havien coincidit al Casino «de dalt»²² i havien coincidit actuant a la Passió al teatre de Sant Domenech (actualment sala Tarafa). L'Esteve feia de Sant Joan i ella feia de Samaritana.²³ Quan la noia ho explica a la seva mare, aquesta li desitja que sigui ben feliç. El seu pare té nom: és el senyor Roura, que és l'assenyat mestre Josep Alsina. El gendre no li caigué mai bé, i ens explica que la filla, que sempre s'havia rebel·lat, se sortí amb la seva.

El **quart capítol** correspon a *L'impremta de «La Riuada»*. S'inicia parlant que aquell vell sabater havia transformat la botiga de llibres, juguines i cent foteses més. Feia sis anys que s'havia casat i havia tingut sis fills, un dels quals se'ls havia mort. Descriu que feia versos i s'apassionava per les lluites polítiques. Comptava trenta-cinc anys i decidí que ja no aniria més de fira en fira i que faria un diari. Llavors fa servir una bonica imatge per parlar del periòdic: *fou com una pedra llançada al mig d'un estany d'aigües somortes. Soltadament es despertaren ambicions que covaven sota d'aquell tou de llot, i aquelles aigües, aparentment tranquil·les, es removeren*

²¹ Esteve Garrell i Escorsell va néixer el 27 de juny de 1851.

²² Segurament can Planes, posteriorment l'Alhambra o can Mariano.

²³ «Records de Noi», *El Congost*, núm. 812, 6.4.1902.

furiosament. L'enfrontament dels terratinents i els industrials, que anomena respectivament com la Tradició i el Progrés. Afegeix que al marge hi ha la pobrissalla, a mercè dels uns i els altres.

Ens diu que a aquella botiga tranquil·la hi feien cap els «arribistes» i els somiatruites. Allí es discutia de tot, mentre la màquina en aquelles mans inexpertes es cansava de trinxar paper, i es feien *sorolloses empastellades*.

Esdevé impressor quan feia set anys que s'havia casat i havia tingut cinc fills. La primera filla havia mort quasi en néixer. En canvi, el sisè, en Salvador, va néixer quan ell ja era impressor, i va morir quan només tenia uns vuit mesos. *La Riuada* es correspon al periòdic *El Congost*.

El senyor rector, mossèn Pere, li declara la guerra per parlar d'actes laics. Mossèn Pere correspon Pere Jaume Barba i Rius. Quan el 13 de novembre de 1900 fa la seva necrològica al diari diu *si bien es verdad que nada bueno podemos decir nosotros del finado, ya que en alguna ocasión se había ensañado demasiado contra nuestra modesta publicación*.²⁴

Tot seguit surt una impremta nova, que anomena Impremta de la Mare de Déu. Es tracta de l'Establiment Tipogràfic de la Immaculada Concepció, situada al núm. 23 de la plaça Major, i al núm. 45 del carrer de Ricomà. Posteriorment es convertí en la impremta Bataller. Miquel Joseph ens ho comenta: la impremta nova solucionà el problema al senyor rector, *perquè no li calgué anar més a Barcelona a encarregar els impresos, tot i que sembla que no li agrada portar la feina a casa del primer impressor establert a la vila*.²⁵

Joan Gralla es sentí orgullós de la campanya engegada per salvar de la mort Josep Solé i Moner, motejat Xarnego. La campanya començà el 25 de desembre de 1886 i no acabaria fins al 15 de novembre de 1887, quan ja hi havia el cadafal enlairat a la riera.

²⁴ *El Congost*, núm. 743, 19.11.1900.

²⁵ Miquel Joseph i Mayol: *La impremta del meu pare. (El regionalisme a la comarca)*, Barcelona: Ed. Pòrtic, 1970, pàg. 10.

El **cinquè capítol** parla de *L'esclat de la protesta*. Comença per explicar-nos la reacció del rector, mossèn Pere, per la creació del Casino, i com a reacció farien el Centre Moral, que evidentment correspon al Centre Catòlic. Amb aquest Centre s'hi aixoplugaria el Comitè Benèfic i el nou *Colegio de San Luis*. Aquest fou el col·legi del Sagrat Cor, dirigit per Modest Garcia Vivas, savi professor carregat de virtuts segons els seus defensors. A l'any següent de la seva fundació hi va haver un gran escàndol a causa dels mètodes contundents: sovint es pegava els alumnes i en una ocasió fins i tot va haver-hi lesions de consideració.²⁶

El pitjor enemic de mossèn Pere fou el pobre senyor Francesc, carismàtic mestre de l'escola laica. Suposem que correspon a Lluís Castellà Sanabra.²⁷

Mentrestant, per sota mà, compren la casa on Joan Gralla estava establert i d'on és llançat *barroerament i inhumanament*. Llavors ens parla que l'esposa li havia donat nous plançons. Deu anys de matrimoni, deu fills. I per cada fill una dida, que vol dir gavadals de pessetes. També havia donat la *legítima* als seus germans i la madrastra i els venciments per liquidar la compra de la impremta. Intueix que allò és un setge per la fam. Decideix fer-se una casa, fos com fos, d'on ningú el pogués treure.

Comenta que la lluita no era solament contra Joan Gralla, sinó contra tots els qui amargaven el viure a aquells que tenien afany de manar. I aleshores és quan comença a veure clar que ja no anirà a cap més processó.

Si a la impremta a tothora es conspirava, el Casino era un focus de rebel·lió, sense que ningú s'ho hagués proposat. Un vespre de tardor, el 2 d'abril de 1887, es produí un gros aldarull, del qual participà tothom a la vila.²⁸ S'aplegaren més de quatre-centes persones, portaven atxes enceses i pancartes amb un sol lema *llibertat de treball*. A la manifestació s'hi trobaven les dues orquestres i les

²⁶ Mariano Fernández García: *La Unió Liberal i el Centre Catòlic, polaritzadors del teixit associatiu a Granollers (1881-1936)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 8, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1999, pàg. 181.

²⁷ Ídem, pàg. 155.

²⁸ Josep M. Farnés i Lluís Tintó: *Crònica de La Unió Liberal*, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1981.

dues corals de la vila. Segons la crònica, una comissió pujà a parlar amb l'alcalde. Antoni Vilaburgués sortí al balcó de l'Ajuntament i va trametre paraules encoratjadores de l'alcalde Antoni Gual. En canvi, el llibre relata que Joan Gralla, des de la balconada de la Casa de la Vila, llençà un crit de guerra en contra dels enemics del poble. Aquella manifestació fou el preàmbul de La Unió Liberal. El primer reglament data del 4 d'abril de 1887, però no preveia la construcció de cap edifici. El projecte de construcció d'un edifici fou redactat per Esteve Garrell i s'aprovà el 3 de novembre de 1889. A *La vida d'en Joan Gralla* ho lliga tot: planeja alhora la construcció de la seva casa i la que havia d'ésser la Casa del Poble.

Llavors l'Amador ens explica que el Cafè Popular era com una mena d'avantsala de la Casa de la Vila. En vigílies d'eleccions allí hi feien cap tots els prohoms, des de poder religiós al comercial, com els administradors de Sant Roc que cobraven els impostos. El seu amo era el senyor Gabriel; en Bieló com se l'anomenava familiarment.

Mariano Fernández ens explica que *Salvador Paituvi, regidor interrompudament des del 1886 fins que va morir, el 1908, va controlar la hisenda municipal i a través d'aquesta i del cafè de la seva propietat, Can Sínia, també va controlar candidats i votants.*²⁹ Era conegut popularment per Vadó.

S'inaugura, amb una gran festa, la Unió Liberal el 2 de setembre de 1981. A la matinada del dia 3, quan s'acabava la festa, davant de la impremta, queia mort d'un tret un home de Marata, pare d'un industrial local. De seguida va ser detingut en Pau Capella, assalariat de l'alcalde Felip Parera i Volart, que el 7 de juny de 1892, fou condemnat a cadena perpètua.

El **sisè capítol** parla d'*Una victòria d'en Joan Gralla*, on ens explica que els dos poders, municipal i parroquial, davant del qual tothom s'ajup, són els seus enemics. Després que l'hagin insultat i atropellat, arriba el dia que volen escarmentar-lo i li fan una denúncia en tota regla. Un regidor havia fet una irregularitat. Aquesta anomalia fou explicada en *El Congost* del 13 de gener de 1892: *En el pueblo de Palou corren rumores de que en esta villa se han extraviado una partida de cinc mil reales*. Després dirà vuit mil i no cinc mil. La

²⁹ Mariano Fernández: *La Unió Liberal i el Centre Catòlic...*, pàg. 27.

denúncia i el judici foren promoguts per Josep Ventura Torrents, excarlista, exfederal i llavors segon tinent d'alcalde del municipi. El judici es celebra el 29 de maig de 1893. Presenten sis o set testimonis (entre ells, el mateix alcalde), que ho neguen. Al jutjat un testimoni presenta el rebut de mil set-cents cinquanta pessetes subscrit pel senyor Ventura. Evidentment, l'absolen i torna a casa seva. El reben a l'estació i el feliciten nombrosos amics, entre ells l'orquestra d'Els Agustins i Els Amics de la Unió. També parla del pobre mestre senyor Francesc, del senyor Dionís (Puig),³⁰ l'hereu Sora, en Morera, en Pep, la Pepa de Can Pujol i la dona de Joan de Sampedor.

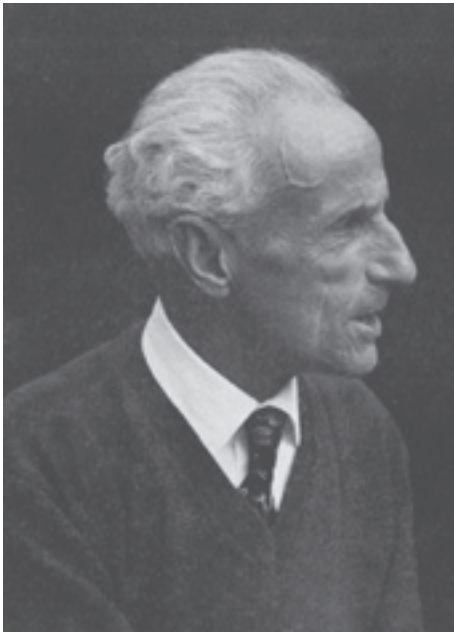
En aquest capítol parla que s'havia plantat cara contra els més poderosos de la vila, contra tots els «*Senyors Sebastians*», que els cita entre cometes com si fos un col·lectiu. També ens parla de les agressions. Hi ha constància documental que Pere Parera Volart, germà de l'alcalde, davant de la farinera del senyor Josep Vila, havia insultat i amenaçat amb una grossa pedra Esteve Garrell.³¹ L'11 de juliol publica que alguns venedors es queixen de l'exigència sobre les mesures i pesos de la plaça. Llavors es presenten a la impremta Bartolomé Fontcuberta (roig de Cal Queu) i Fèlix Jacas (el de les tres cartetes) que, sense dir res, li donen uns bons cops de puny i l'amenacen de mort. Ho denuncia al jutjat i resulta que l'arrendatari oficial de les mesures públiques torna a ser Josep Ventura Torrents. Esteve Garrell llavors renuncia a la direcció i redacció del periòdic.

El **setè capítol** ens parla de la seva etapa de regidor en *Després d'una victòria, un fracàs*. Un dia el comitè van decidir que s'havia de presentar a les eleccions municipals i va sortir regidor l'any 1893. Reconeix que no era bo per regidor. No era dúctil. Allí només tenia un company, que era precisament del partit contrari, al qual el càrrec també li venia gran. El dos decideixen quedar-se a casa seva. Joan Gralla reconeix que no serveix i ni en té ganes, i tenim constància que el 20 de maig de 1894 presenta la dimissió, que no li fou acceptada.³²

³⁰ Amador Garrell: *Granollers, Vila Oberta*, pàg. 323. Sobre Dionís Puig, vegeu Jordi Planas: «Dionís Puig: una vila dedicada a la recerca científica», *Lauro*, núm. 1, 1990, pàg. 24-28 i també Francesc Roma, «Consideracions sobre l'obra de Dionís Puig. L'agricultura i el problema de l'aigua», *Lauro*, núm. 8, 1994, pàg. 14-17.

³¹ *El Congost*, núm. 349, 2.10.1892.

³² *El Congost*, núm. 422, 27.5.1894.

A dalt: Amador Garrell i Alsina, autor de *La Vida d'en Joan Gralla*, i la portada del llibre (Font: Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers, HMG)

A baix: Esteve Garrell i Escorsell i la seva esposa Carme Alsina i Bonet (Fotografia: Col·lecció familiar)

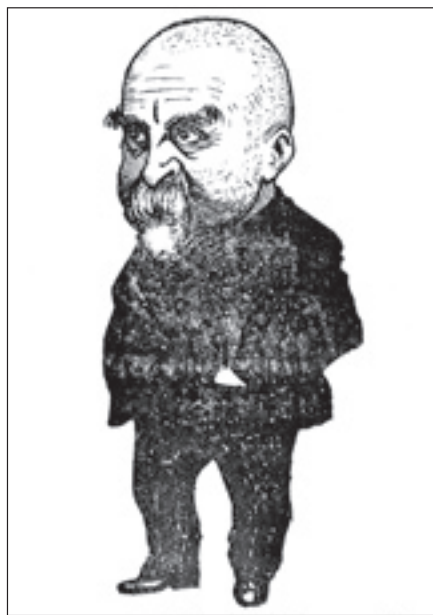
A dalt: Vista de la plaça de la Porxada des del campanar de l'església de Sant Esteve. S'hi assenyala la casa d'Esteve Garrell (Fotografia: postal de Joaquín Munbrú, Barcelona)
 A baix: Fragment de la portada del periòdic *El Congost*, que editava Esteve Garrell. Correspon al dia 17 de gener de 1895 i recorda les víctimes de l'assalt dels carlins a Granollers del 17 de gener de 1875 (Font: HMG)

<h1 style="margin: 0;">EL CONGOST</h1>		
<h2 style="margin: 0;">PERIODICO SEMANAL</h2>		
<h3 style="margin: 0;">Organo del partido republicano centralista en esta villa.</h3>		
AÑO X.	GRANOLLERS 17 ENERO 1895.	NUMERO 454.
<p>Subscripciones pago adelantado</p> <p>Cataluña, trimestre. 3'50 pesetas resto de España. 4'00 " Franco de España. 4'50 " Número suelto. 0'10 "</p>	<p>REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN</p> <p>Plaza del Ganado núm. 53</p> <p><small>No se devuelven los originales en ningún caso</small></p>	<p>Anuncios pago adelantado.</p> <p><small>Kermidos, edictos y reclamos a precios convencionales.</small></p>
<p style="text-align: center;">¡A las víctimas del 17 ENERO DE 1875!</p> <p>¡A todos os consagramos un doloroso recuerdo! Fieles y consecuentes á nues-</p>	<p>Al grito sacrosanto de un Dios de amor, sembramos doquier el espanto y la muerte; y nuestras calles, regadas con la gran sangre negra de los que fieles a la Libertad la defendían con todos sus esfuerzos, bien pronto se vieron invadidas por hordas de oscuras sedientas de aquella sangre generosa tan nobilmente derramada; por manadas de lobos, avidos de devorar con sus terribles fauces los cuerpos in-</p>	<p>sus luctuosas escenas; y sus ayes, gritos y lamentos; y el estruendo de los descargas; y la obscuidad de los pequeños raptos que formaban en aqueñas filas; y el horror de los cadáveres aquí y allí, medio de lagos de sangre; y las blasfemias de los carlistas que herían los del farric; y la gritería estruendosa de los insensateables giles que lo mandaban todo; y el tanto desolador de las familias que</p>

A dalt: Manifestació de protesta de la nit del 2 d'abril de 1887, que donà lloc a la creació de la Unió Liberal, segons un dibuix de Francesc Serra (Font: *Publicacions La Gralla*, 1930, vol. IV: «La vida de la societats locals». HMG)
A baix: façana exterior i teatre de la Unió Liberal, cap al final del segle XIX (Fotografies: HMG)

A dalt: retrat i caricatura d'Esteve Garrell (Font: *Publicacions La Gralla*, 1930, vol. IV: «La vida de la societats locals», i *El Narro*, núm. 8, 17.4.1909. HMG)

A baix: Esteve Garrell amb un grup d'amics al jardí del Casino de Granollers, amb motiu de la celebració de l'èxit de la seva obra de teatre *Justícia de Déu*, estrenada a La Unió Liberal el 17 de juliol de 1917 (Font: *Publicacions La Gralla*, 1930, vol. IV: «La vida de la societats locals». HMG)

Un dia hi torna, regira uns llibres, i troba que li havien «regalat» una pila de pessetes. I com que no troba resposta, decideix portar-ho al jutjat. L'alcalde i el secretari, que eren del partit més afí al seu, no volen soroll. Un diumenge, quan Joan Gralla està dinant amb tota la família, el va a veure l'alcalde.³³ Després de pidolar com un captaire i no convèncer-lo, el vol comprar deixant una cartera plena de diners. Llavors, Joan Gralla s'indigna i li planta cara. L'alcalde, després d'invocar la vella amistat, aconsegueix arribar amb ell a un acord. Cediria a condició que aquelles maleïdes pessetes es destinessin a l'Hospital i a l'escola laica, i que es fes constar que havia estat una equivocació del funcionari. L'alcalde era Esteve Vilageliu Canellas i Esteve Garrell fou regidor en representació de l'Ateneu Democràtic de 1893 a 1895.

El **vuitè capítol**, que titula *Any nou, vida nova!*... ens parla que en un moment d'estretors econòmiques, ja que a la botiga es venia poc i a la impremta no es venia gaire, es fa ajudar per la noia i els tres fills grans: la Dolors, en Josep, en Joan i l'Amador. Un dia s'hi presenta un vell parroquià i li fa una encàrrec d'impresos, però amb la condició *inacceptable* que no hi posés el peu d'impremta.

La petita Teresa no es trobava bé. Aquell vespre encara assajà, amb els aficionats al Casal. L'endemà, el metge, després de visitar-la, crida en Joan i l'adverteix que tot indica que té la diftèria i que cal allunyar els altres fills, que són aixoplugats a la pobra barraca de l'àvia Calamanda. Malgrat la malaltia, Joan Gralla cada vespre assaja amb els aficionats. Després de complir el compromís al Casal, es dona de baixa de la llista de socis. La filla va morir (1895) i fou enterrada sense cap mena de cerimònia. En Pauet l'enterramorts duia el baguet sota el braç i l'acompanyava el pare al cementiri llunyà.

El **novè capítol** ens parla de *La Vaga*, que s'inicia a primer del nou segle. El 17 de juny de 1900, a *El Congost* hi consta que han suspès els treballs a les fàbriques del senyors Torras, Comas, Novellas i Serra, per desavinences entre els patrons i obrers. S'arribà a proclamar la llei marcial i les tropes es desplegaren en els punts estratègics. Els treballadors amenaçaven cremar la fàbrica de Vapor si els esquiroles no plegaven. Segons explica l'Amador, la intervenció d'en Joan Gralla davant de l'amo fou decisiva per arribar a un pacte. Fins i

³³ *La Gralla*, suplement al núm. 71, 24.9.1922.

tot, en voler aturar la turba per explicar-los l'acord, en Joan Gralla cau per terra quan els treballadors anaven embogits.

126

El **desè capítol** el titula *El pesombre de l'Hospital*, i ens parla de la malaltia de Plàcid. S'inicia explicant la vinguda del nou rector, mossèn Ramon, amb qui Joan Gralla mantingué una bona amistat. Correspon a Antoni Casellas Ausich, nomenat rector el 1897, que va mostrar un tarannà obert i conciliador, després que mossèn Barba fou traslladat a Barcelona, segons opinió d'en Mariano Fernández.³⁴ Llavors ens explica la filosofia de deixar-se «tocar» en l'argot de la política: demanar el vot amb l'esperança de cobrar-se aquell *petit* favor. Joan Gralla no es va deixar «tocar» mai.

Ponències

Tot seguit ens parla d'en Plàcid, que diu que dels fills de Joan Gralla era *el de més mal fermar*, i que a la realitat és l'Amador, l'autor del llibre. Comenta que l'envien a la ciutat (referint-se a Barcelona) i *així hi hauria una boca menys a omplir*. Fa d'aprenent a cal senyor Ramon, al carrer Baix de Sant Pere. Ha de tornar a casa, molt malalt. El metge de Granollers senyor Ventura³⁵ (Ventureta Viladecans) l'ha avisat que cal operar-lo urgentment. El metge de Barcelona senyor Castells, l'havia recomanat... i l'anà visitant diàriament. Va ser operat a Barcelona pel doctor Ràfols i s'estigué prop d'un mes a l'Hospital. En aquelles nits en què l'exili de Plàcid no el deixava reposar s'adona de la seva solitud. S'adona que si *La Riuada* movia a tots a combatre'l tan despietadament, plegaria. Necessitava reposar. Però mentalment seguí fent-la cada setmana.

Hi havia uns antecedents. Quan del 1903 a la Unió Liberal apareixen signes de desconfiança sobre la honestedat de la seva junta, edita a *El Congost* un conte satíric: Fra Joan Bou, és Joan Gou, que arriba al poble de Sant Roc, on l'abat administrador Felip Pomer, l'legiu-hi Parera, el posa com a auxiliar al seu servei. L'abat vol convertir el Casal en un convent i a fra Joan Bou el farà aviat president.

El 1904 comença una forta campanya per fer callar a *El Congost*. Hi ha una recollida de firmes contra la que anomenen premsa indigna. Des de les seves pàgines, la revista es defensa atacant

³⁴ Mariano Fernández: *La Unió Liberal i el Centre Catòlic...*, pàg. 87.

³⁵ L'Amador Garrell: *Granollers, Vila Oberta*, pàg. 378.

obertament els cacics que han promogut el manifest i analitza les dues-centes firmes que conté el manifest: empleats de La Unió Liberal, de Can Sínia i de l'Oficina de Consums. Desemmascara signatures falsificades i d'altres recollides amb enganys. Després li fan una denúncia industrial com la que en 1892 gravà considerablement la contribució de l'impremta Garrell. Després anuncia una emissió de làmines per aconseguir les mil pessetes que necessita. La campanya comença amb força: en una setmana recullen quatre-centes vuitanta pessetes. Llavors es desinfla, fa marxa enrere com si estigués cansat de lluitar sol i s'acaba *El Congost* el 24 d'abril de 1904.

L'onzè capítol el dedica a *El secret de l'optimisme*, que és la seva esposa. Com més adversitats passaven més units estaven els esposos. Fou un home a qui agradaven els costums del seu poble, els aplecs i les seves capvuitades, sants de barri i tota mena de festes. En la seva esposa va raure tota la força d'aquell home. I sort en tenia de la Pepa Pujol i la Carolina de cal Sastre, la dona del marxant de Sampedor, que sempre l'ajudaven econòmicament.

En el **dotzè capítol** ens presenta al literat, i ho titula: *Autor dramàtic i Avi*. Ens parla que la impremta seguia essent el casinot subversiu de sempre. En aquelles tertúlies tenia la presidència el senyor Dionís (Puig) i als seus peus el Nanu, que era el gos petit. El nostre Joan aprofitava les converses per contar les facècies de la seva vida, que inflava amb alguna mentideta que no fa mal. Tan aviat parlava d'en Marcelino i el Noi Alau, com també d'una conspiració revolucionària, en la qual el telegrafista de l'estació hi estava compromès. A les caixes de firaire hi havien amagat les armes. El tren, que havia de portar-nos la República, va descarrillar i provocà el comandant Ramon Ferràndiz i el tinent Manuel Bellès que fossin afusellats a Santa Coloma de Farners el juny de 1884. També parlaven de facècies electorals (*Recuentos i tupinades*), dels primers anys del Casino i de la fundació del Casal.

També era tema de conversa el premi d'un Jocs Florals que li negaren. Era l'única obra presentada i li donaren un accèssit honorífic, que no valia ni una pesseta. Un altre any presentà dos treballs amb pseudònim que va guanyar.

Tenim constància que l'any 1886 va presentar-se al Certamen del Casino de Granollers i va guanyar dos accèssits. Una elegant objecte d'art concedit per Antoni Ferratjes, Diputat a les Corts pel districte, per *Millores de què es susceptible Granollers* i una ploma de plata oferta per Agustí Viñamata per *L'olla dels pobres*.³⁶

El 1896 guanya l'accèsit al premi VII per *Lo moli cremat*. L'accèsit al premi XI per *La falta d'instrucció és la plaga, etc.* (el premi no s'adjudicà). Aconseguí el premi XII per *Los Tres Reis de l'Orient*, una joia artística costejada per Jaume Serra i Dachs. César Pinú ens explica que un treball seu publicat en *El Congost* fou copiat i presentat en un premi forà on va guanyar-hi un premi.³⁷

El 1896 els Jocs Florals celebrats al Casino foren presidits per Santiago Rusiñol. I en Miquel Joseph ens informa que tot fa creure que allò que succeí en aquesta festa de poesia serví perquè Rusiñol escrivís la seva divertida comèdia *Els Jocs Florals de Can Prosa*.³⁸ I el mateix Santiago Rusiñol comentarà: *A Granollers hi havia dos casinos; i com que estaven a matar per qüestions de caciquisme, a l'hora de donar premis hi havia autèntiques lluites de partit*.³⁹ Apareix un personatge a l'esmentada obra de teatre al qual anomena August Coca i Poncem, que té nombrosos accèssits, però cap premi.

En 1906 guanya el premi al treball en prosa *Medis que podrien emprar-se per aconseguir l'engrandiment de Granollers*. I el 1921 guanya el VI premi ofert pel senyor Torras, diputat a Corts, amb el treball *Els humils orígens de les indústries de Granollers*, que fou publicat a l'especial de *La Gralla* de la Festa Major de 1927.

Comenta que quan tenia seixanta anys (o sigui l'any 1911) va escriure la seva primera obra de teatre, que estrenà la nit del Dijous Sant. Sabem que va escriure set obres de teatre: *Granulària o el triomfo de la libertad* (estrenada l'1 d'octubre de 1891), *La Reina de la Festa* (estrenada 1 de novembre de 1913), *Justícia de Déu* (estrenada el 17 de juliol de 1917), *La Mestressa* (estrenada a Barcelona l'any 1921), *Mentides que no fan mal*, *El Pinçà cego* (estrenada el juliol de 1923) i *El Penediment*.

³⁶ *El Congost*, núm. 30, 8.9.1886.

³⁷ *La Enciclopèdica*, núm. 1, 31.1.1897.

³⁸ Miquel Joseph: *La impremta del meu pare...*, pàg. 16.

³⁹ Santiago Rusiñol: *Obres Completes. Coses Viscudes*, Barcelona, Ed. Selecta pàg. 212.

Granulària o el triomfo de la llibertad, escrita per commemorar la revolució del 29 de setembre de 1868, conté la segona escena dedicada a l'assalt dels carlins de 1875. *Justícia de Déu* relata un episodi d'una forta intensitat dramàtica: Un bondadós capellà propicià el casament entre una dona, a qui durant l'assalt dels carlins li van matar el marit la mateixa nit de nuvis. La seva filla és fruit de la violació. Quan el noi regala unes joies a la seva promesa, que són les que prengué l'assassí i violador de la mare, es descobreix que són germanastres. El pare, maleït pel fill, acaba suïcidant-se.

També ens diu que el dia de l'estrena de la primera obra, mentre ho estaven celebrant a casa seva, la nora casada amb l'Esteve va tenir el primer fill, que fou un noi. Sabem que el fill gran era en Josep i el 1907 va tenir una noia, que li posaren Delfina.

El **tretzè capítol** el titula *El monòleg de l'home que mai fou vell* i Joan Gralla, reclòs a la seva llar, hi fa un repàs de la seva vida. S'adona que mai s'ha ocupat d'aplegar la feina feta. Està satisfet que malgrat no hi ha cap fill que sigui ric, tots se la campen. Ens parla també de dos fills que anomena Esteve (Josep) i Víctor, que tocats pel romanticisme, l'any 1909, acolliren un minyó, fugitiu de la revolta (de la Setmana Tràgica). Fa balanç i repassa la seva vida i els seus amics. *S'ha donat el plaer de raonar en veu alta i de dir les coses pel seu nom, fins als més opulents i poderosos*. Té un record per a en Joan, el seu ajudant, fill espiritual del mestre senyor Francesc. Fa memòria. Sant Roc ha esdevingut una capella com les altres. Sap que el seu *partit* algun dia arribarà a guanyar. Aleshores somriu quan recorda els seus amics: aquell senyor Francesc, el senyor Dionís Puig, l'Hereu Rellamp, i el noi Sora i el Joan de Sampedor, i en Morera, i en Pep. I té un record també per les seves feines de regidor, impressor. I al costat de la seva esposa mor somniant.

Cloenda

És evident que *La vida d'en Joan Gralla* és la imatge que té l'Amador del seu pare i vol recordar. N'ha volgut fer un homenatge a la seva figura i l'ha volgut convertir en un heroi, per aquest motiu segurament li ha canviat el nom. L'Esteve Garrell s'ha convertit en Joan Gralla. Amb ell curiosament ha modificat una sèrie de personatges i entitats. El senyor Alsina, La Unió Liberal, El Centre

Catòlic, els rectors, el mateix Amador, *El Congost*, Sant Antoni de Vilamajor,...; en canvi n'ha silenciats d'altres que han tingut una gran importància en la seva vida, però que passen de forma anònima: la ciutat de Granollers, la seva dona, l'alcalde, l'empresari de la vaga,... Però curiosament ha mantingut llocs i persones: la petita Teresa, l'àvia Calamanda, en Joan de Sampedor, el senyor Dionís Puig i tota una llarga llista de personatges.

Soprèn les diferents maneres de fer de l'Esteve i de l'Amador. L'Esteve està implicat totalment en totes les lluites polítiques, que l'apassionen i en rep les conseqüències. L'Amador, en canvi, segurament escarmentat per la fogositat del seu pare, és més cerebral. Opta que la concòrdia, pel diàleg i la professionalitat. Els dos han esdevingut, a la seva manera, destacats cronistes de la nostra ciutat a través de les seves obres. Els setmanaris *El Congost* i *La Gralla* promoguts per l'Esteve i l'Amador, esdevindran uns documents excepcionals de la vida de la nostra ciutat. I ens han sigut d'utilitat a l'hora de llegir *La vida d'en Joan Gralla*, el llibre on l'Amador va trobar la manera d'historiar el seu pare, dient clarament allò que volia dir, sense ofendre res ni ningú.

Josep M. Farnés i Sararols